

Razvoj spolnega vedenja pri otrocih*

UDK 159.922.7

DEVELOPMENT OF SEXUAL BEHAVIOUR IN CHILDREN. *The author describes the sexual development and behaviour of children 1 to 7 years of age. Many theories have been advanced on the development of child's personality stressing the psychosexual processes during this period of life. Parents, preschool teachers and especially, the health workers, who quite often face the questions of the worried parents, should be well acquainted with the child's behaviour. To comprehend the child's sexual development means primarily not to impede its spontaneity.*

POVZETEK. *Avtor podaja razlago o spolnem razvoju in vedenju otroka v starosti od prvega do sedmega leta. Mnoge teorije o razvoju otrokove osebnosti poudarjajo izredno pomembnost psihoseksualnih procesov v tej razvojni dobi otroka. Otrokovo vedenje morajo poznati starši, vzgojitelji, predvsem pa zdravstveni delavci, ki dostikrat stojijo pred vprašanji zaskrbljenih staršev. Vedeti o spolnem razvoju otroka, pomeni, da ne ovirajo in zavirajo njegove spontanosti.*

Razvoj spolnosti, spremembe v spolnem vedenju in doživljanju spolnosti lahko opazujemo od rojstva do smrti. Povsem zmotno je, če ob izrazu »spolnost« pomislimo le na tisto starostno obdobje, ko je spolno življenje najbolj izrazito. Spolnost ima sicer v vsakem starostnem obdobju svoje posebnosti — toda nobenega starostnega obdobja v človekovem življenju ni, v katerem bi bil »brezspolno« bitje.

Spolno vedenje v otroškem obdobju je spontan izraz nagonskih in duševnih silnic — razen če starši in drugi odrasli ovirajo in zavrejo to spontanost. Otrok sam po sebi ni zavrt z bojznimi, kaj je spodobno in kaj ni, kaj je dovoljeno in kaj ni. Te bojzani mu z vzgojo vcepijo odrasli — in mnogokrat vsadijo v otroka svoje lastne bojzani in motnje v spolnem življenju.

Razvoj spolnosti pri otroku mnogi opisujejo kot »psihoseksualni razvoj otroka«. Pri tem se usmerijo predvsem v razlago, kako se otrokova doživljanja v zvezi s spolnostjo vpletajo v razvoj njegove osebnosti. Mnoge teorije o razvoju osebnosti (ne le klasična psihoanaliza) poudarjajo namreč, da so otrokovi psihoseksualni procesi izredno pomembni za razvoj otrokove osebnosti. Vse kaže, da je res tako.

* Iz učbenika »Psihijatrija«, Zdravstveno varstvo — posebna publikacija št. 2/79.

Toda take razlage, čeprav izredno pomembne, so večinoma manj uporabne pri vsakdanjem, zlasti zdravstvenem delu z otroki. Zdravnik je velikokrat pred težavno preizkušnjo, ko mora pojasniti in razlagati konkretno otrokovo vedenje v zvezi s spolnostjo. Mnogi starši in vzgojitelji, ki otrokove spontane spolne dejavnosti ne morejo razumeti in jih spravlja v zadrego (ker pač ne ustreza njihovim lastnim normam), namreč zaskrbljeno sprašujejo zdravnika, ali je otrokovo spolno vedenje normalno ali nenormalno. Poznavanje in razumevanje, kakšno je spolno vedenje otrok, je torej za zdravnika nujno.

Shema otrokovega spolnega vedenja v razni starosti je prirejena (a tudi ponostavljena!) po Gesselovem delu. Strokovno je sicer manj natančna, a je na ta račun poudarjena uporabnost.

Shema je vedno le pregleden očrt in je ne smemo tolmačiti preveč togo. Zmotno pa je, če bi menili, da se mora spolno vedenje vsakega otroka ujemati z opisom. Otrokov razvoj (in s tem tudi razvoj njegovega spolnega vedenja) je hudourniški in pri vsakem otroku ubira svojo pot. Prav tako moramo z veliko previdnostjo tolmačiti kronološko starost (= starost, izraženo v letih) in upoštevati, da ne dozorevajo vsi otroci enako hitro. Individualne razlike so lahko zelo velike, celo veliko večje kot kadarkoli pozneje v življenju. Vsak otrok ima svojo razvojno pot in ima v primerjavi z drugimi, enako starimi otroki, le relativno vrednost.

Pri presoji spolnega vedenja velja, da ni vznemirljivo, če se pojavijo najrazličnejše (in na videz nenavadne) oblike spolnega vedenja. Spolnih deviacij (vsaj po normah, ki veljajo za odrasle) pri otrocih ni. Po nekaterih izrazitih nenavadnostih v otrokovem spolnem vedenju lahko sicer kdaj pa kdaj slutimo, da poteka spolni razvoj v nenavadno smer — toda take slutnje pogosto prevarajo tudi strokovnjake. Prav zato je neodpuštljiv strokovni greh, če otrokovo spolno vedenje označujemo z diagnozami, kakršne so v veljavi za spolno vedenje odraslih. Otrokovo spolno vedenje je treba opisovati, ne ga pa opredeljevati z diagnozami.

Včasih smo v zadregi, ko ugotovimo, da se pri otroku ne pojavljajo posamezne oblike spolnega vedenja, čeprav bi v njegovi starosti to pričakovali. Tedaj bo morda podroben, a odkrit pogovor s starši razkril, zakaj in s čim so starši zavrli ali celo preprečili otrokovo spolno vedenje.

Vedno pa se moramo upreti skušnjavi, da bi spolno vedenje otrok ocenjevali z merili odraslih ljudi — ali celo po naših lastnih, subjektivnih merilih in bojaznih, ki nam jih vsiljuje ukleščena v vsakdanjo realnost.

SHEMATIČNI OPIS SPOLNEGA VEDENJA PRI OTROCIH

P r v o l e t o : Že pred koncem prvega leta se pojavljajo spontane nabreklosti penisa med spanjem ali v budnem stanju, pogosto v stanju splošne vzdržanosti. Otrok raziskuje svoja spolovila in se z njimi igra, česar pa pri fantkih navadno ne spremlja erekcija.

1 8 m e s e c e v : To je čas, ko se otrok navaja na čistočo. Otrok doživlja iztrebljanje (defekacijo) kot prijetno, ponosen je na svoje izločke in jih razkazuje; vonj in videz izločkov mu ne izzivata odpora. Uporablja isto besedo za mokrenje

in iztrebljanje (pipi, lulu). Uporablja besedo dojenček ali otrok, ne glede na spol tistega, o katerem govori.

2 1 m e s e c e v : V tej starosti starši navadno začno intenzivno inducirati pri otroku odpor in sram v zvezi z ekskrecijo in s spolnostjo. Otrok se rad slači do nagega.

2 l e t i : Otrok že precej dobro obvladuje svoje ekskretorne funkcije. Redko defecira v hlače, večkrat se še pomoči. Še zmeraj je ponosen na svoje izločke, samega sebe večkrat pohvali, ko opravi potrebo v posodo (pridna punčka).

Imenuje genitalne organe z imeni, ki jih uporabljamo za sečila (lulek, pipica).

Razlikuje dečke od deklic po načinu oblačenja in česanja. Razlikuje odrasle po spolu in to izraža z besednim razlikovanjem. Otroke kliče po lastnem imenu, ne uporablja še občega imena »fantek«, »punčka«.

2 l e t i i n p o l : Zaveda se obstoja lastnih spolnih organov in se z njimi igra, kadar je slečen.

Ve, da imajo fantki in očetje določen spolni organ in da stoje urinirajo, medtem ko deklice in mame nimajo spolnega uda in ne urinirajo stoje, vendar tega še ne izraža z besedami. Zanima se za slečene ljudi in položaje pri uriniranju.

Diferencira spol drugih otrok s splošno oznako punčka in fantek. Začne se zanimati za fiziološke razlike med spoloma. Vprašuje o materinih prsih.

3 l e t a : Na vprašanje po spolu odgovori pritrdilno. (Fantek sem.) Izraža besedno zanimanje za fiziološke spolne razlike med spoloma in razlike v položaju pri uriniranju. Deklice poskušajo urinirati stoje.

Zanima se za poroke in dogajanja ob porokah, predlaga poroko staršem ali drugim osebam. Meni, da se lahko poroči z osebami obeh spolov. Rad se igra z zunanji spolovili.

Začasna navezanost na prijatelja nasprotnega spola (predvsem v starosti 3 let in pol). Začne se zanimati za dojenčke, želi, da bi imeli v družini dojenčka. Sprašuje, od kod prihaja dojenček, kaj že zna, ko pride. Večina še ne razume odgovora matere, da dojenček raste v materi.

4 l e t a : Močno se zanima za popek. V stiski sega z rokama k spolovilom in lahko čuti potrebo po uriniranju.

Pogostne so igre z razkazovanjem spolovil in uriniranja vpričo drugih otrok.

Uporablja besedne igre o defekaciji in zmerjanju, vezane na to funkcijo. Zanima se za tuja stranišča in kopalnice. Pri opravljanju potrebe želi navadno biti sam, vendar pa ga zelo zanima, kako opravljajo to drugi.

Vprašuje, od kod prihaja dojenček, kako pride iz materinega trebuha. Samemu lahko pride na misel, da dojenček pride skozi materin popek. Verjame, da dojenček raste v materinem trebuhu ali pa da je kupljen.

Pri igri se delno ločijo po spolih.

5 l e t : Seznanjen je z anatomskimi razlikami med spoloma. Zanimanje za spolne razlike upada. Spolne igre in razkazovanja genitalij se umikajo večji sramežljivosti. Manj je iger na stranišču in manj se zanima za tuja stranišča.

Opazi spolne organe slečenih odraslih in se lahko zanima, zakaj oče nima prsi ali sestra penisa.

Zanima se za dojenčka in želi, da bi sam imel dojenčka. Nekateri otroci se radi pogovarjajo o tem, kako je bilo, ko so bili v materinem trebuhu, ali kako bo,

ko bodo sami imeli dojenčke. Znova pogosto sprašuje, od kod pride dojenček. Zadovoljen je z odgovorom — iz materinega trebuha.

Pri igri se spola delno ločita; nekateri fantje odklanjajo dekliške igre.

6 let: Močno se zanima za spolne razlike med spoloma in sprašuje o tem. Medsebojna raziskovanja in opazovanja otrok obeh spolov prinašajo praktične odgovore o spolnih razlikah. Pogostne so spolne igre in ekshibicionistične igre, neredko na stranišču ali v kopalnici. Nekateri otroci so bolj pasivni objekti spolnih iger drugih otrok.

Otroci zmerjajo in zbadajo z imeni, ki so povezana z ekskretornimi funkcijami.

Nekateri se oblačijo v oblačila nasprotnega spola. Nekateri se še vedno čudijo, zakaj mama nima penisa. Še vedno se zanimajo za poroko z osebo nasprotnega spola, pogosto s sorodnikom.

Dečki se že močno zanimajo za manjše deklice.

Če sliši od starejših otrok kaj o spolnem občevanju, lahko začne o tem spraševati mater.

Zanima se za izvor dojenčka, nosečnost in porod. Zanima se, kako pride dojenček iz matere, če mater to boli, kako se dojenček začne in podobno. Želi novega dojenčka v družini, želi ga pestovati.

7 let: Otrok je nasitil svojo radovednost glede anatomskih razlik med spoloma. Manj se zanima za spolnost; sicer se še vedno udeležuje medsebojnih spolnih raziskovanj in iger, vendar manj kot poprej. Zanima pa se za spolno vlogo in značilnosti dečkov in deklic.

To leto je lahko zadnje, da se deklice in dečki še igrajo nemoteno skupaj. Pogostne so močne in dolgotrajne ljubezeni med fantki in deklicami, s predstavo o poroki in prihodnosti. Hrepeni po novem dojenčku v družini, ki naj bi bil istega spola, kot je otrok sam. Otrok sprejme pojasnilo, da dojenček zraste iz semena v materinem trebuhu. Ve, da ima ženska lahko večkrat dojenčka in da jih stare ženske ne morejo imeti. Povezuje spremembe na nosečnici s pojavom dojenčka. Zadovoljen je s pojasnilom, da dojenček zraste iz dveh semen: očetovega in materinega. Marsikateri sprašuje o podrobnostih pri porodu.

ODGOVORNI SMO ZA TO, KAR DELAMO, PA TUDI ZA TISTO, ČESAR NE DELAMO.

Voltaire